

Om dierenbevrijding weer op de kaart te zetten

Voor de mensen die geen idee hebben van de afschuwelijke tafereelen in de agro-industrie; die niet weten welke vormen van dierenleed ge steunt als ge vlees, kaas, eieren e.d.m. eet, als ge producten gebruikt die getest zijn op dieren en zo verder, raad ik u aan andere pamfletten te lezen of enkele websites te bezoeken (zoek op het internet naar "waarom veganisme?" of zo). In deze tekst wordt er van uitgegaan dat ge weet wat er mis is met het consumeren van dierlijke producten of producten die op dieren getest zijn. Het is in de eerste plaats aan anarchisten gericht, maar laat u dat niet tegenhouden als ge uzelf niet als anarchist bestempelt; ik hoop dat ik ook anderen aan het denken kan zetten. Voor meer info over wat anarchisme eigenlijk is, raad ik "An Anarchist FAQ (AFAQ)" aan, te vinden op <http://infoshop.org/page/AnAnarchistFAQ>

Ik heb de indruk dat de laatste jaren onder anarchisten, of althans in mijn omgeving, vlees eten weer een doodnormale zaak aan het worden is, of reeds geworden is. Degenen die wel nog vegetariër zijn, zijn dit meestal uit gewoonte, hoewel ze wel achter dierenbevrijding staan, maar zijn er verder niet mee bezig. Maar goed, niet iedereen kan met alles bezig zijn. Maar dierenbevrijding is als thema serieus naar de achtergrond verschoven, iets wat ik zeer jammer vind, en daarom deze tekst. Ik moet ook wel opmerken dat er aan de andere kant in mijn omgeving steeds meer mensen, al dan niet anarchisten, veganistisch gaan leven, iets dat toch mijn hart verwarmt en me doet denken dat er nog een beetje hoop is voor hen die nooit voor zichzelf kunnen opkomen (misschien sommige individuele gevallen wel, maar over het algemeen niet).

Vlees eten is een individuele keuze, zegt men dan. Dat is zeker waar, en ik ga nooit van mijn leven iemand dwingen om veganisme of vegetarisme als levenswijze tegen zijn/haar goesting aan te nemen. Moest mij de macht gegeven worden, als despoot of dergelijke meer, om iedereen te verbieden van vlees te eten (en bijgevolg alle dieren te bevrijden), zou ik dit waarschijnlijk niet doen. Idealiter zou iedereen er bewust voor kiezen om op een diervriendelijke manier te gaan leven, dat zou werkelijk fantastisch zijn. Ik waardeer persoonlijke vrijheid dus teveel om iemand de keuze om vlees

te eten te ontnemen. Helaas gaat die individuele keuzevrijheid van de mens wel gepaard met een beperking van vrijheid van het dier dat het slachtoffer wordt van de consumptie van zijn/haar lichaam. In het Westen is deze keuze bovendien een luxe die niet noodzakelijk is om in leven te blijven, waardoor ik het afnemen van de vrijheid van een ander levend wezen hiervoor immoreel acht. Ik sta er dan van versteld dat zoveel mensen bont degoutant vinden; “een dier doden voor zijn/haar vacht is zo onnodig. We kunnen toch van andere zaken jassen maken?” Welja, een dier doden voor zijn/haar vlees is ook overbodig, er zijn zoveel alternatieven die minstens even lekker zijn als ge het de kans geeft.

Als anarchist kies ik er voor om geen meesters te aanvaarden, en doe ik ook mijn uiterste best om geen macht uit te oefenen over anderen, die al dan niet zwakker zijn dan mij. Dieren vallen hier volgens mij onder, zeker als ze opgroeien in een kooi en de kans niet hebben te ontsnappen aan de dood. Indien er, wegens het bestaan van alternatieven die een gevarieerd dieet ondersteunen, geen nood is om vlees te eten om te overleven, vind ik de machtsuitoefening van het beslissen over leven of dood van een ander wezen immoreel. Hierbij zou ik graag willen benadrukken dat ik het doden van dieren op zich niet immoreel vind (hoewel ik het zelf waarschijnlijk nooit ga doen en het altijd jammer zal vinden); in de natuur eten dieren elkaar ook op, en als er een noodzaak is om dieren te consumeren om in leven te blijven, zie ik er geen graten in. Als er niet meer gedood wordt dan nodig is, de dieren voor hun dood een vrij leven gekend hebben en er een relatief eerlijke “strijd” was tussen jager en prooi, is dit niet meer dan natuurlijk. Een echte carnivoor bijt de prooi wel de strot over en eet het vlees rauw, maar goed, we zijn geen carnivoren zeker? Zelf vind ik het idee om een lijk te eten echter gruwelijk en ik zal dit waarschijnlijk ook nooit meer doen (maar zeg nooit nooit), maar wie er geen problemen mee heeft, moet dat in dergelijke omstandigheden maar gewoon doen. Sommigen vinden het doden van zelfgekweekt vee ook wel ok: het dier heeft een goed leven gehad en dan is het beest doden voor eigen consumptie wel goed te keuren. Ik ga hier niet mee akkoord, om dezelfde reden; als het niet noodzakelijk is om te overleven, vind ik de machtsuitoefening van over leven of dood van een ander dier beslissen niet ok. Zeker bij gedomesticeerde dieren; ge hebt

met dat beest hoogstwaarschijnlijk een vertrouwensband opgebouwd, dat beest verwacht van u nooit dat ge het de strot oversnijdt. Hierdoor ontbreekt de eerlijke “strijd” tussen een jager en een prooi, waarbij de prooi de jager te slim af kan zijn en kan ontsnappen. Onnodig een dier het leven ontnemen voor uw eigen luxe vind ik nooit ok, zelfs niet als het dier in kwestie een goed leven gekend heeft.

Hier in West-Europa is vlees eten een luxe, een lekkernij, die bovendien dus de vrije keuze van mensen moet zijn. Zeker waar, maar ergens blijf ik een probleem hebben met het feit dat mensen die keuze maken, net omwille van de onderdrukking die ermee gepaard gaat. Ik kan het het best vergelijken met de keuze die iemand zou moeten kunnen maken om slaven te bezitten of om een vrouw te slaan. Dat zijn ook vormen van onderdrukking, en in principe kunnen we mensen niet moreel opleggen van die keuze niet te maken. Maar, redeneren wij als anarchisten dan, die keuzevrijheid gaat wel ten koste van die slaven of vrouwen, en wij kiezen ervoor om op te komen tegen deze onderdrukking. De keuzevrijheid van de ene groep mensen mag niet ten koste gaan van een andere groep; iedereen verdient respect. Wel, als we die logica doortrekken, kunnen anarchisten bijna niet anders dan veganisten worden en opkomen voor de vrijheid van dieren. Want ook zij worden onderdrukt, waarschijnlijk is het de meest verregaande en meest wijdverspreide vorm van onderdrukking die de mens begaat. Ik ga niet met shockerende cijfers beginnen goochelen, want in feite zou het idee dat er onderdrukking plaatsvindt genoeg moeten zijn voor anarchisten om hiertegen in verzet te komen.

Volgens mij zijn er drie grote groepen niet-veganisten (dus ook vegetariërs vallen hier onder). Het zijn serieuze veralgemeningen, maar tot nu toe passen al degenen die ik ken er op een of andere manier in. Ik gebruik de termen niet met de intentie om tegen de borst te stoten, dus sorry als dat gebeurt, maar ik vind nu eenmaal dat deze termen het best passen. Ten eerste is er volgens mij de “onwetende” niet-veganist; ze weten niet van de gruwelen en de onderdrukking die gepaard gaan met het gebruiken van dieren voor menselijke consumptie (bij vegetariërs over de zuivel-, eierindustrie etc.). Ze hebben er bijgevolg waarschijnlijk nog niet bij stil gestaan en kunnen ook niet veel verweten worden. Ten tweede zijn er de

“hypocrieten”; ze weten wel van het onrecht en gaan er niet mee akkoord, veroordelen het misschien zelfs, maar handelen niet in overeenstemming met wat ze denken. En ten derde zijn er de “sadisten”; ze weten wat er gebeurt en gaan er mee akkoord, ze vinden het ok dat er dieren misbruikt worden voor hun eigen voordeel/luxe. Hiermee poneer ik niet dat veganisme het heilige ultieme doel is, maar ik prefereer het zeker en vast als meer ethische levenswijze over de andere (zie verder). Ik moedig trouwens elke stap in de richting van veganisme enorm aan, dus ik ben al blij als iemand beslist om minder of geen vlees te eten, zonder veganist te worden. Elke daling van vleesconsumptie is in het voordeel van de dieren (zie ook verder). Maar laat dat u vooral niet tegenhouden om toch volledig veganistisch te gaan leven.

“Ik zou wel willen, maar ik zou het nooit kunnen” is dan het antwoord. Mensen eten hun stukske vlees, hun schelleke kaas of hun omelet¹ in de ochtend te graag om het voor altijd te kunnen missen. En toegegeven, kaas is zeer lekker en een omelet vantijd ook. Vlees zal ook wel verrukkelijk zijn, maar het is te lang geleden dat ik vlees at om daarover iets te kunnen zeggen; nu vervult de geur van vlees me al met walging. Maar is lekkerheid dan een degelijk excuus om wél onderdrukking te begaan, of het oogluikend goed te keuren? Zoals een anonieme dierenbevrijdingsactiviste het in Jonathan Saffran Foer’s boek *Dieren eten* mooi omschreef; als iemand een beest zou slachten om het plezier van het dier te zien sterven, het verse bloed te ruiken, de wanhoopskreet te horen of het leven uit het dier te voelen wegtrekken, zou nagenoeg iedereen dit als degoutant en verwerpelijk bestempelen. Als het gebeurt om het lijk te proeven, is het plots ok.² Bovendien wordt er niet enkel gedood, dieren worden hun hele leven in een hel opgesloten opdat we toch maar niet teveel zouden betalen voor deze lekkernijen. Ik vraag me dan af hoe mensen zouden reageren op een man die het te moeilijk vindt om verkrachten af te leren, dat voelt namelijk te goed. Of op een psychopaat die het martelen en doden van

---

¹ Als de eieren van kippen uit uw eigen tuin komen, die genoeg plaats hebben en niet gedood worden als ze ouder worden, zie ik het probleem van een symbiose waarbij mensen en kippen elkaar voedsel verschaffen, niet in.

² Niet de exacte quote, ik heb het boek momenteel niet bij de hand dus de effectieve quote kan van mijn verwoording verschillen.

zijn/haar slachtoffers wel wil maar niet kan afleren, het is veel te plezant. Rymke Wiersma vat het volgens mij goed samen in haar stuk "Een piepklein beetje wraak" in *De As 124: Dieren*: "Zolang mensen de schuld bij anderen kunnen leggen, zijn ze gemakkelijk fel en radicaal; als ze zelf aan de uitbuitende/onderdrukkende/discriminerende kant zitten, gaan veel mensen radicale gedachtes en de consequenties voor het dagelijks leven liever uit de weg".

Mensen worden niet graag op hun fouten gewezen. Vroeger maakte ik in anarchistische kringen regelmatig een opmerking, half om te lachen, als mensen iets niet-veganistisch naar binnen speelden, iets à la "ts ts tsss", om mensen onrechtstreeks te wijzen op de onderdrukking die met die consumptie gepaard gaat. Al snel kreeg ik, ook half om te lachen, het label vegan-fascist opgeplakt. Allemaal niet echt gemeend, maar de kern blijft wel; die veganist probeert ons op te leggen dat we geen kaas/vlees/chocomelk meer mogen eten/drinken. Maar is dat niet iets wat anarchisten constant doen? Proberen we de nazi's ook niet te verhinderen dat ze geen migranten of homo's meer kunnen aanvallen, omdat dit onderdrukking inhoudt? Proberen we ook geen mannen te verhinderen het leven van hun vrouwen te bepalen³, omdat dit onderdrukking inhoudt? We steigeren als mensen ons dan fascistien noemen (en terecht), maar als een anarchist deze logica doortrekt naar dieren, is deze plots zelf ook een fascist? Omdat het uiteraard niet leuk is om een fascist genoemd te worden, zelfs als het niet volledig gemeend is, ben ik een pak geminderd met opmerkingen maken, hoewel ik het nog wel doe. Ik zou graag veel radicaler zijn in mijn gedrag naar onderdrukking van dieren toe, maar mijn sociale omgeving laat me dat helaas niet toe. Als ik even intolerant zou zijn tegen speciëcisme als de gemiddelde anarchist intolerant is tegen bv. racisme, zou ik waarschijnlijk niet veel vrienden meer hebben. Goed, uiteraard kan er ook op een compleet andere manier gewezen worden op deze onderdrukking dan op een treiterende/plagende manier. Maar mensen weten meestal maar al te goed waarom anderen veganisten zijn, dus is een korte treiterende opmerking om mensen te herinneren dat ze onderdrukken,

---

³ Hiermee wil ik niet zeggen dat bij alle mannen een vrouw past, het is gewoon een standaardvoorbeeld voor seksistische onderdrukking.

soms gemakkelijker dan weer geduldig heel de uitleg doen om dan weeral bij dovemans' oren te belanden.

“Anarchisme is iets onder mensen” heb ik sommigen al horen zeggen. Dat is zeker zo, ik zie niet in waarom we dieren, die op zeer veel vlakken enorm van ons verschillen, zouden moeten betrekken in onze anarchistische levenswijze. We kunnen moeilijk van hen verwachten dat ze op een egalitaire wijze met ons of elkaar zouden omgaan; veel dieren kennen een hiërarchie en hier verandering in brengen is waarschijnlijk onmogelijk omdat ze niet op eenzelfde wijze als ons gedachteprocessen door maken. Waarom zou het bovendien wenselijk zijn? Moeten we onze menselijke waarden opleggen aan wezens die geen mensen zijn? Maar ik zie niet in waarom dit zou moeten betekenen dat wij, als mensen, niet op een egalitaire wijze⁴ met hen zouden kunnen omgaan, zonder hetzelfde van hen terug te verwachten. Wij hebben wel de intelligentie om op niet-hiërarchische manier met elkaar om te gaan, en ik zie niet in waarom we dit niet naar dieren kunnen doortrekken. Het is niet omdat dieren verschillen van mensen, dat een rechtvaardiging is voor onderdrukking.

Een gelijkaardige discussie is die omtrent dierenrechten. Sommigen stellen dat dieren geen rechten kunnen krijgen omdat aan rechten plichten verbonden zijn (iets waar ik ook mijn twijfels bij heb, maar ken er niet genoeg van om er veel uitspraken over te doen), en we van dieren niet kunnen verwachten dat ze plichten vervullen. Deze denkwijze is logisch, maar ik vraag me erbij af waarom de notie “rechten” van menselijke aard gewoon blind op dieren geprojecteerd wordt. Dieren zijn geen mensen, en bijgevolg moet de notie “rechten” betreffende dieren ook aangepast worden aan hen. Dus ik zie niet in waarom dieren plichten zouden moeten vervullen om rechten te krijgen. Op zich doet het er eigenlijk niet toe of we het “rechten” noemen of niet, dat is namelijk een menselijke term en denkwijze, maar ik ben toch van mening dat dieren “recht” hebben op zaken als; niet gedood worden als het niet noodzakelijk is; een vrij leven te leiden naar eigen keuze: zelf voedsel uitzoeken, zelf een partner kiezen, zelf

---

⁴ “Egalitair” is misschien een foute verwoording. “Met respect voor elkaars levenswijze” is misschien passender.

zijn/haar jongen opvoeden als het dier in kwestie dit wenst te doen, en dergelijke meer. Op zich zou men deze staat "bevrijding" kunnen noemen, dus is het concept van rechten in principe overbodig. Maar als iemand over dierenrechten wilt spreken, moet deze dat mijns inziens ook kunnen doen zonder daarbij over plichten aangesproken te worden. Dieren zijn geen mensen.

Ook wordt er wel eens gesteld dat veganisme slechts een andere vorm van consumeren is, en dat is zeker waar. Door enkel en alleen veganist te worden zal de bevrijding van dieren waarschijnlijk niet veel dichterbij komen. Maar deze vorm van consumeren vind ik wel preferabel op andere vormen van consumeren, zoals vegetarisme of vlees eten, waarbij ik elke stap in de "goede" richting ten zeerste aanmoedig. Ge kunt het vergelijken met fair trade/bio kopen, of stelen; dat zijn ook alledrie slechts vormen van consumeren, maar ze blijven wel preferabel op andere vormen van consumeren omdat ze respectievelijk arme boeren ondersteunen, de aarde niet teveel belasten of de economie niet ondersteunen. Zolang ge u hierbij bewust blijft dat enkel en alleen dit gedrag de wereld niet gaat veranderen, kan ik het alleen maar aanmoedigen.

Anderen stellen dan weer dat vleesproductie een verschijningsvorm is van het kapitalisme, en dat eens we daar vanaf geraken, vleesproductie ook wel zal verdwijnen (misschien met in het achterhoofd het idee "en zolang het er is, kunnen we er evengoed van genieten"). Misschien wel, maar ondertussen ondersteunt elke cent die ge er aan uitgeeft wel een degoutante economie. Een kapitalistische logica volgend, is een gedaalde vraag naar vlees etc. voor elke persoon die veganist wordt een lagere productie. Concreet: minder dieren worden in een hel geboren en genadeloos afgeslacht voor hun vlees. Voor die beesten die dat nooit gaan meemaken is dat letterlijk een wereld (geen wereld?) van verschil. Nogmaals: het blijft consumeren, maar het is een ethischere vorm van consumeren. Ook wil ik hierbij aanvullen dat ik het opeten van vlees verkies boven het wegsnijten ervan. Ikzelf zal het nooit eten, maar veroordeel op geen enkele wijze mensen die vlees uit de skip eten. Als hun vlees weggesmeten wordt, zijn die dieren zeker voor niks gestorven.

Ik wil met deze tekst overigens zeker niet bereiken dat er enkel een focus gelegd wordt op dierenbevrijding. Mijn kritiek op organisaties als EVA⁵ en Bite Back⁶, hoewel deze goed werk leveren en ik wat ze doen ten zeerste aanmoedig, is dan ook dat zij enkel en alleen op dierenleed focussen, en daarbij *the bigger picture* uit het oog verliezen. Er is naast dierenleed ook zeer veel mensenleed, ten gevolge van onze kapitalistische prestatiegerichte competitie maatschappij waarbij wie niet economisch of electoraal interessant is, uitgesloten wordt of aan de grenzen tegengehouden wordt. Uiteraard kan niet elke organisatie zich op alles focussen, ook onder anarchisten zijn er groepen die zich focussen op de strijd tegen de gevangenis, tegen seksisme, tegen fascisme etc. Maar onrecht dat mensen aangedaan wordt volledig verzwijgen (zo komt het mij alleszins over) als ge opkomt voor dierenbevrijding, lijkt me gewoon zo onlogisch. Mensen zijn uiteindelijk ook dieren en verdienen evenzeer een vrij en gelukkig leven als dieren. Een volledig veganistische kapitalistische maatschappij zou ook geen koek en ei zijn; zolang er racisme, seksisme, bazen en knechten zijn, zijn er mensen die niet gelukkig zijn en niet ten volle van het leven kunnen genieten. Bovendien kunt ge dierenleed niet los zien van een kapitalistische logica waarbij dieren (zoals sommige mensen vroeger) tot goederen gereduceerd worden; commodificatie. (Dus, als iemand van Bite Back of EVA deze tekst per toeval leest, af en toe een kritischere visie op onze kapitalistische maatschappij zou jullie sieren. ;-)). Gaia⁷ vind ik overigens een vrij overbodige organisatie; er moeten geen grotere/zachtere kooien en langere kettingen komen, de kooien en kettingen moeten vernietigd worden. Een betere behandeling voor de dood vind ik nog steeds niet ok. Alsof slavernij wel ok zou zijn als de slaven goed behandeld werden.

---

⁵ Ethisch Verantwoord Alternatief, een Belgische vereniging die op een laagdrempelige manier vegetarisme/veganisme promoot, met initiatieven als "Donderdag veggiedag", waarbij mensen aangemoedigd om 1x in de week geen vlees te eten. www.vegetarisme.be

⁶ Organisatie die op een radicalere wijze veganisme promoot, vaak met shockerende beelden van dierenleed. www.biteback.be

⁷ Belgische organisatie die probeert de directe leefomstandigheden van dieren in de agro-industrie te verbeteren. Acties tegen onverdoofd slachten/castreren edm. www.gaia.be

Net zoals deze organisaties die opkomen voor een diervriendelijkere wijze van leven niet met alles tegelijk kunnen bezig zijn, kunnen ook anarchisten dat ook niet. Mensen hebben een beperkte tijd en u actief inzetten voor een van de “deelstrijden” (hopelijk zonder daarbij de voorgenoemde *bigger picture* uit het oog te verliezen) betekent meestal dat ge u niet kunt inzetten voor andere strijden. Het mooie aan veganisme is dat ge het vrij “passief” kunt beleven (veganistische dingen in uw mond steken kost eigenlijk niet echt veel meer moeite dan vlees of kaas in uw mond steken) en u daarbuiten kunt blijven inzetten voor andere strijden, terwijl ge toch die degoutante vlees/zuivel/eierindustrie niet financieel ondersteunt (skip niet meegerekend, dus). Daarbij kost het eigenlijk helemaal niet zoveel moeite als iedereen denkt. Eens ge vertrokken zijt en weet wat wel en niet vegan is, gaat het allemaal redelijk vlotjes. Uw eigen eten meepakken als ge ergens naartoe gaat is wel nen tip. Maar goed, er zijn betere pamfletten over het hoe van veganisme, dat is ook niet het doel van deze tekst.

En aan degenen die zich wel actief voor dierenbevrijding willen inzetten; als veganisme alleen niet de bevrijding van dieren brengt, wat dan wel? Ik zou zeggen “laat uw fantasie de vrije loop”. Zie wel dat ge eventuele “illegale”⁸ acties zeer goed voorbereidt, men is niet mals voor hen die de wet niet blindelings volgen, als ze u pakken. En ik zou u ook graag vragen om een “oog om oog, tand om tand”- of andere wraaklogica tegen de uitvoerders van dierenleed te mijden (materiële schade kan ik daarentegen enkel aanmoedigen: als mensen rijk willen worden ten koste van dieren, moeten ze er ook maar tegen kunnen als een deel van die rijkdom vernield wordt). Zoals een personage uit de recent verschenen langspeelfilm *Bold Native*, over een dierenbevrijdingsgroepje, het mooi verwoordde (ongeveer): “Wij breken de kooien open. Als wij ook gaan beginnen met nieuwe kooien te bouwen, zit er iets serieus mis.”

Aanvulling november 2012

---

⁸ Illegaal betekent “niet volgens de wet”. Dit is geen moreel waardeoordeel. Veel zaken die legaal zijn, zijn niet moreel en sommige zaken die moreel zeker te verantwoorden zijn, zijn niet legaal. Om een goed voorbeeld te geven; in Nazi-Duitsland was deportaties van Joden tegenwerken ook illegaal.

Iets meer dan een jaar nadat ik deze tekst geschreven heb, zou ik graag nog een aantal zaken verder aanvullen of verder uitleggen. Uiteraard is een tekst niet perfect in één keer, en in plaats van de oorspronkelijke tekst aan te passen, kies ik er voor om een aanvulling te doen en de originele tekst te laten zoals hij was.

Ten eerste wil ik een woordje uitleg doen over de titel van de tekst, “om dierenbevrijding weer op de kaart te zetten”. Ik gebruik het woord “dierenbevrijding”, maar praat quasi alleen maar over veganisme, en niet over het bevrijden van dieren. Dat kan misschien vreemd overkomen, maar er is een reden voor. “Dierenbevrijding” houdt voor mij veel meer in dan het bevrijden van dieren uit kooien. Ik zie het als een staat van zijn waarin dieren zelfbeschikking hebben over hun eigen levens, zonder opgelegde inmenging van anderen.⁹ Aangezien de levens van de meeste dieren nu door de mens bepaald worden, kan een verandering naar een dergelijke wereld er enkel komen als er bij de mensheid een mentaliteitsverandering komt. Voor dieren in vrijheid kunnen gaan leven, moeten mensen inzien dat we niet het recht hebben om hen te gebruiken. Veganisme is daar voor mij een middel toe. Eerder dan een doel op zich (“het niet eten en gebruiken van dierlijke producten” als einddoel), is veganisme voor mij een middel tot die mentaliteitsverandering. Naast een weigering om de dierenuitbuitingsindustrie te steunen en een walging van de producten op zich, is het voor mij een manier om over de onderdrukking te spreken en mensen tot nadenken aan te zetten. Het niet eten en gebruiken van dierlijke producten definieer ik, naar Brian A. Dominick in zijn pamflet *Animal Liberation and Social Revolution*, als “strikt vegetarisme”. Veganisme is meer dan dat: het houdt voor mij een streven naar dierenbevrijding in. Vandaar dat ik in de titel “dierenbevrijding” gebruik, maar in de tekst quasi enkel over veganisme sprak.

Verder wou ik nog iets uitgebreider ingaan op iets dat ik heel kort aanraakte: het houden van kippen voor hun eieren. In de oorspronkelijke

---

⁹ Indien ze er –schijnbaar- voor kiezen om met anderen, waaronder mensen, samen te leven en de kans hebben om te vertrekken als ze willen, zie ik geen probleem van samenwonen tussen verschillende dieren. De “keuze” (een menselijk begrip) om bij anderen te blijven of weggaan is hierbij zeer belangrijk.

tekst stel ik, in een voetnoot, dat ik het probleem ervan niet inzie als de kippen genoeg plaats hebben en niet gedood worden als ze ouder worden. Hierover ben ik licht van mening veranderd: als ge kippen houdt omwille van de eieren die ze leggen, zijn ze voor u een middel tot een doel, namelijk eieren. Dit is een commodificatie (zie de originele tekst) waarbij kippen gereduceerd worden tot eiermachines. In plaats van de dieren te zien als waardevolle wezens an sich, worden ze in die denkwijze herleid tot dieren die dienen om ons lekkernijen te verschaffen. Ik kan het in huis halen van kippen omwille van hun eieren dus niet goedkeuren, aangezien dit een commodificatie van de dieren inhoudt. Als de kippen er echter om andere redenen aanwezig zijn: ze waren er reeds toen gij er kwam wonen, of ze hadden een thuis nodig nadat ze uit bv. legbatterijen werden bevrijd, zie ik geen probleem. Intentie is voor mij in deze kwestie belangrijk: zijn de kippen er omwille van de eieren, of omdat ze een thuis nodig hebben? Ook zou ik graag “veel plaats” in de originele tekst willen vervangen door “alle plaats”; geen omheining, zodat de kippen kunnen gaan en staan waar ze willen, en kunnen vertrekken als dat hen uitkomt.

Over huisdieren kan men een gelijkaardig punt maken: haalt men de dieren in huis omwille van het persoonlijk genot (entertainment) dat het dier aan de menselijke gezelschap biedt, of omdat het bijvoorbeeld een thuis nodig heeft? Deze kwestie vind ik persoonlijk iets moeilijker omdat, nog meer dan bij het houden van kippen voor de eieren, het dier hieronder normaal gezien geen leed ervaart, waarschijnlijk zelfs plezier (al kunnen we zoiets nooit zeker weten). Vaak ziet men het dier in kwestie ook meer als een individu dan als een middel tot een doel (zijnde plezier). Maar over het al dan niet in huis nemen van dieren, en de inmenging van mensen in de levens van dieren überhaupt, kan en moet er misschien zelfs gediscussieerd worden.

Iemand wees me er wel op dat (menselijke) ouders ook enkel en alleen kinderen in huis halen omdat ze dit zelf willen. Net als bij huisdieren haalt men een kind in huis omdat dit hen plezier verschaft. Men stelt hierbij, net als bij huisdieren, het kind niet de vraag of het wel in dit gezin wil komen leven. Ik denk dat veel veganisten het wel ok vinden voor mensen om een kind in huis te halen (discussies over overbevolking en vasectomie even buiten beschouwing gelaten), maar niet om huisdieren in huis te halen. Ik

vind dit een beetje inconsistent. Bij een kind, een menselijk dier, is dit ok, maar niet voor een niet-menselijk dier. Het dier, net als het kind op latere leeftijd, kan altijd nog beslissen om te verhuizen als het geen ruimtelijke beperking opgelegd krijgt. Ik kan persoonlijk geen standpunt innemen in deze discussie want ik vat beide standpunten; ik kan niet akkoord gaan met commodificatie van dieren (en mensen), maar ben er niet uit of het in huis halen van een dier of een kind omdat dit u plezier verschaft een geval is hiervan. De persoon die me aansprak hierover, sprak ook over het al dan niet plaatsen van dieren in een bepaald type ecosysteem, bv. permacultuur (zoek het op), dat zowel voor mens als het geplaatste dier voordelig is. Men neemt bv. een varken in huis, plaatst dat in een niet-afgesloten tuin (zodat het nog kan vertrekken als het wil) waar ge op een harmonische manier gewassen kweekt, en hierbij is de mest van dit varken goed voor de harmonie.¹⁰ Men beslist hier wel voor het varken dat het daar zal leven, maar zowel gijzelf als het varken hebben hier voordeel aan, en bovendien kan er een vriendschapsrelatie (“huisdier”) ontstaan. Hoewel het dier hierbij voor u misschien deels een doel tot een middel is (het helpt u om op een harmonische gewassen te kweken), is er volgens mij niet per sé commodificatie aanwezig. Ge plaatst een dier in een omgeving dat voordelig is voor dat dier, omdat het er anders niet geweest zou zijn, en iedereen vaart er beter bij. Volgens mij is dit eerder symbiose dan commodificatie.

Een andere manier waarbij de blijvende commodificatie van dieren op een iets subtielere manier gebeurt, is het zoeken naar dierlijke producten bij het skippen. Ik heb ook kort over skippen gepraat in de originele tekst, zonder daarbij eerst degelijk uit te leggen wat het is (mogelijk omdat ik er van uitging dat wie deze tekst leest, weet wat het betekent, iets waar ik niet van mag uitgaan). Skippen, ook wel dumpster diving genoemd, is het in vuilbakken van supermarkten, winkels of restaurants zoeken naar nog perfect eetbaar voedsel. In plaats van alles nieuw te kopen, gaat men eerst op zoek naar wat het systeem wegsnijmt, om dat eerst op te eten alvorens men nieuw eten koopt. Indien men bij dit skippen actief op zoek gaat naar,

---

¹⁰ Dit is een hypothetisch voorbeeld; ik ken niet genoeg van permacultuur om zeker te kunnen zeggen dat mest goed is voor een harmonisch systeem. Mijn punt is dat het plaatsen van dieren voordelig kan zijn voor allen.

of zich verheugd op de aanwezigheid van dierlijke producten zoals vlees, kaas, melk of eieren, ziet men deze producten nog steeds als wenselijk en legitiem. Als ge gaat skippen in de hoop dat er kaas in de vuilbak zit, beschouwt ge kaas als iets fijns en aangenaams en verwerpt ge het bestaan en de productie ervan niet. Het gebruik van koeien voor de productie van kaas komt u dan goed uit, want anders had dat lekkers zich niet in die vuilbak bevonden. Als ge echter vlees en kaas uit de skip eet gewoon omdat het er zich bevond, zie ik de kwestie anders. Ge verlekkert u er niet per sé op dat ge vlees of kaas kunt eten, het is er gewoon, als niemand het opeet wordt het slecht en daarom eet ge het maar op. Intentie is hierbij dus weer zeer belangrijk voor het verschil, dat voor sommigen misschien als een nuance aanvoelt. Als ge vlees en kaas *wilt* skippen en eten, beschouwt ge de commodificatie van dieren nog als legitiem, als ge vlees en kaas eet *omdat het er toch is en anders slecht wordt*, zie ik er het probleem niet van in. Sommige veganisten stellen dat het eten van dierlijke producten, ook uit de skip, altijd een beschouwen van dieren als producten inhoudt. Ik ga hier niet mee akkoord: ik ga er van uit (misschien moet ik dat niet doen) dat de laatste groep die ik noemde, die dierlijke producten eet omdat ze er zijn en anders slecht worden, geen dierlijke producten zou eten als ze niet aanwezig zouden zijn in de skip. Hetzelfde geldt overigens voor stelen: als ge vlees of kaas steelt, ziet ge deze producten als wenselijk, en verwerpt ge bijgevolg niet de manier waarop ze gemaakt zijn. Hoewel ge de industrie niet financieel steunt, houdt ge van de producten in kwestie zelf en vindt ge het wenselijk dat er dieren gebruikt worden voor deze producten, anders zouden ze er immers niet zijn.

Een andere kwestie die ik nog even wil aanraken, betreft de blik van sommige veganisten tegenover dieren. Ikzelf heb of had hier zelfs ook wel wat van weg. Ik schreef in de oorspronkelijke tekst dat dieren zwakker zijn dan ons, en dat ik er daarom zeker geen macht over wil uitoefenen. Andere veganisten spreken over onze verantwoordelijkheid tegenover dieren, omdat wij sterk zijn en zij zwak, moeten we voor hen zorgen. Dit neigt in mijn ogen een beetje naar paternalisme, het betuttelen van anderen en er van uitgaan dat ge voor hen moet zorgen omdat ze het zelf niet kunnen. Ik vind een dergelijke kijk op dieren ook niet wenselijk, ook al zijn de

individuen die deze stelling poneren veganisten. Deze visie stelt de mens nog steeds boven andere dieren: wij zijn sterker, zij zijn zwakker, en dus moeten we voor hen zorgen. Het heeft in zekere zin een beetje weg van de blanken die dachten dat de kolonisatie nodig was om de zwarten naar de “moderne, superieure levenswijze van het Westen” te leiden, daar zij dit zelf niet konden (volgens hen). De superieuren moeten voor de inferieuren zorgen. Dit is een vorm van hiërarchisch denken. Dierenbevrijding houdt voor mij in dat ge andere dieren als uw gelijken behandelt; als gelijkwaardige andere bewoners van uw omgeving. Niet als zwakken die beschermd moeten worden omdat ze niet voor zichzelf kunnen zorgen. Respect voor dieren, geen verantwoordelijkheid tegenover hen. Maar goed, veel dieren zitten in kooien, kunnen bijgevolg niet voor zichzelf opkomen en hebben ons wel nodig om bevrijd te worden. Maar deze feitelijke staat van machtsonevenwicht betekent niet dat we dat machtsonevenwicht moeten verinnerlijken (“wij zijn altijd sterker”) en het dus als onze verantwoordelijkheid gaan zien om voor hen te zorgen.

Ten slotte zou ik graag nog een korte aanvulling maken op mijn onderscheid van de drie niet-veganisten: onwetenden, hypocrieten en sadisten. Hoewel ik nog steeds denk dat de meesten hierin passen, besef ik ook wel dat het zo simpel niet is. Ten eerste zijn er degenen die genoodzaakt zijn om dieren te gebruiken om zelf te overleven. Zoals ik in de originele tekst zei, moeten sommigen dieren doden om zelf niet te sterven, en daar zie ik geen probleem in. Zij passen niet in dit schema. Hoewel ze mogelijk niet achter het doden van dieren staan voor voedsel, moeten ze de keuze tussen hun leven of dat van hun prooi, en ik begrijp iedereen die voor zichzelf kiest. Anderen die er niet inpassen, zijn zij die wel willen stoppen met de consumptie van dieren, maar niet kunnen omdat er een persoon macht over hen uitoefent en hen dwingt (fysiek of emotioneel) om dierlijke producten te consumeren. Ook zij passen niet echt in dit schema, hoewel men zou kunnen bestempelen als “mensen die veganist zouden willen zijn, maar het niet kunnen”. Men zou kunnen zeggen dat deze personen in opstand zouden kunnen en moeten komen tegen hun onderdrukker(s), maar zo eenvoudig ligt de situatie helaas niet altijd. Dat wil ik echter niet zeggen dat ik in opstand komen tegen uw onderdrukker(s) niet ten volle aanmoedig.

Voor sommigen onder jullie voelt dit misschien als mierenneuken aan (is mierenneuken een term die voortkomt uit speciëcisme? hehe): waarom zaagt die toch zo over intentie bij eieren en skippen? Het zijn misschien inderdaad nuances, zaken die niet veel aan de praktijk veranderen, maar het gaat hier meer om een denkoefening: hoe oefenen we nu macht uit over niet-menselijke dieren? Hoe zien wij hen? Is er bij onze visie op hen hiërarchisch denken aanwezig? Kunnen we onze blik op hen veranderen, naar een gelijkwaardiger denken over? Kunnen we onze acties waarbij we nu onderdrukking in stand houden veranderen? Kunnen we deze onderdrukking actief bestrijden? Ik wil niet beweren dat deze tekst hét antwoord is op deze vragen, maar ik hoop wel dat mensen erover gaan nadenken en hopelijk iets anders naar niet-menselijke dieren gaan kijken. Er moet een lange weg gegaan worden vooraleer andere dieren niet meer als inferieur beschouwd zullen worden, en ik denk dat een anarchistische blik op veganisme hiertoe veel kan bijdragen.